

Kjak

Majbritt Mohr
forkvinna í Almanna- og heilsurøktarafelagnum

Hví arbeiða kvinnur niðursetta tíð?

Vinnuhúsið setur á heimasíðu síni spurningin: Hví arbeiða føroyingar niðursetta tíð? Vinuhúsið svarar so víðari í greinastubbanum, at orsök-in helst er at finna í skattaskipanini. Víst verður eisini á, at í hinum norðurlondunum arbeiða uml. 36 % av kvinnunum niðursetta tíð, meðan í Føroyum arbeiða 52 % av kvinnunum niðursetta tíð.

Eg fari at loyva mær at ivast í hesum pástandinum; at kvinnur í Føroyum arbeiða niðursetta tíð orsakað av skattatrýstinum. Og vil fegin spyrja, um nøkur kanning er gjørd, sum vísir á hesa orsökina?

Limirnir í Almanna- og heilsurøktarafelagnum eru m.a. heilsurøktarar ella sjúkrahjálparar. Flestu teirra eru settir í almanna- og heilsuverkinum og arbeiða niðursetta tíð.

Tá ið vit spyrja limirnar, hví teir arbeiða niðursetta tíð, er svarið aloftast, at arbeiðið er kropsliga og sálarliga tungt! Tað merkir millum annað, at tey flestu arbeiða skiftisvaktir (dag, kvøld og nátt) og vikuskiftisvaktir, og

øll gransking vísir, at hetta er sera slítandi. Kanningar úr tildømis Norra vísa eisini, at stórir partur av teimum, ið arbeiða niðursetta tíð har, arbeiðir í skiftisvaktum.

Tað at røkta (sálarliga) sjúk og gomul er kropsliga tungt og kann eisini vera tyngjandi sálarliga. Arbeiðið hevur við sær tætt menniskjaligt og kensluligt samband, og menniskjalagnurnar, tú hittir í arbeiðinum, kunnu ávirka teg nóg.

Nøkur starvsfólk ynskja at arbeiða niðursetta tíð, tí tey í størri mun vilja planleggja vikuna sjálv. Tey arbeiða kanska triggjar dagar fast og kunnu so takka ja ella nei, tá ið tað verður ringt eftir teimum; alt í mun til hvørjar ætlanir tey annars hava fyri vikuna.

Nakrir limir hava tó gjørt vart við, at teir vilja arbeiða fulla tíð. Men bara heilt fá heilsustarvsfólk sleppa tað, tí tess fleiri partíðarfólk, arbeiðsgevarin hevur í arbeiði, jú lættari er at leggja til rættis arbeiðsætlan. Somuleiðis stendur ikki á at fáa hesi partíðarsettu at arbeiða eyka, tá ið sjúka ella annað ger, at brúk er fyri fólki.

Sambært hk.dk vísir uppgærd frá Eurofound (2010), at 38% av donskum kvinnum arbeiða niðursetta tíð, og dn.no vísir í frágreiðing frá Fafo (2010) á, at

41,5% av norsku kvinnum arbeiða niðursetta tíð. 54% av føroysku kvinnunum arbeiða niðursetta tíð.

Vit kunnu spyrja okkum sjálv, hví so nógvar føroyskar kvinnur arbeiða partíð: Finnast fulltíðarstørvi ikki? Raðfesta føroyskar kvinnur annaðleiðis enn kvinnur í hinum norðurlondunum? Brúka tær meiri tíð upp á børnini og heimaarbeiði, enn kvinnur uttanlands? Um so er, er tað so eitt tilvitað val? Ella er tað súr skylda, tí maðurin skal út at realisera seg og gera karrieru? Ella er valið um niðursetta tíð als ikki tilvitað? Er tað bara soleiðis, tí soleiðis hevur tað altíð verið?

Almanna-ogheilsurøktarafelagið vil hervið biðja landsins mynduleikar kanna, hví føroyskar kvinnur arbeiða niðursetta tíð. Vit eru uttan iva fleiri, ið vilja vita veruligu orsökina, heldur enn bara at gita.

Heri Mohr

Brot úr endurminningum

”... Í 2000 gav Føroya Løgting út bók Frágreiðing um 80-árin. Í innganginum til bókina verður sagt, at hetta er ógvuliga stór uppgáva. Slík uppgáva hevur ikki verið loyst í Føroyum, og í Danmark var í 20. øld bert 1 fyridømi, ið kortini gagnaði ikki nevndini

Um uppgávan um 80-árin gagnaði løgtingsnevndini, fáa vit ikki at vita. Og vit fáa heldur ikki at vita, hví øll fylgiskjøluni til 80-ára frágreiðingina ikki eru við í bókini. Mangt lógið og nógv ótrúligt er tó at lesa í henni.

Vit kunnu triva í rúgvuna:

*Tað kostaði landskassanum 386 milliónir, at eitt felag seldi síni tvey skip av landinum, og at 2 x 2 skip vórðu gjørd liðug á skipasmiðju á Skála og í Vági. Eitt av hesum skipum seldi landsstýrið av landinum við einum halli í landskassanum upp á 71 milliónir.

*Eitt felag keypti ein stórtrolara – størstur í Europa, varð í errinskapi sagt – fyri góðar 60 milliónir. Hann varð umbygður tvær ferðir inni á Skála og skifti hond triggjar ferðir, áðrenn landsstýrið, tá skrásettur eigari, seldi hann av landinum til Suðarkorea. Hetta eksperimentið kostaði landskassanum 132 milliónir.

*Byggingin av tanga-kemikalii- og farmaskipum fær als onga umtalu í *Frágreiðingini um 80-árin*, hóast hesi skip gjørdist landskassanum og føroyskum heimum í hundraðtali eitt dýrt ævintýr. Skipini, sum sjálvdan ella als ikki sóust í føroyskum sjógvi, hvurvu spøkilsiskent í myrkri. Men skommin lá eftir.

*Í 1988-1990 játtaði løgtingið 125 milliónir til burturbeining av fiskiskipum. Upphøgging varð tað kallað. 55 skip, nýggj og gomul, í onkrun føri líka mikið hvar í verðini tey royndu,

vórðu "upphøgð". Hesi skip hevði landskassin framman undan stuðlað so ruddiliga við studningum, lánum og veðhaldum. Upphøggingin, hendan ørskapsins finala, kostaði skattaborgaranum 279 milliónir.

Her er, sum sagt, trivið í rúgvuna av tí, sum gjørdi okkum øll trillrund. Virðingin fyri almennan pening, og hvussu hann skal handfarast og umsitast, hvarv – har hon átti at verið sjálvsøgd.

Í umrøddu bók lesa vit niðurstøðuna hjá løgmanninum í tíðini 1989-1993 viðvíkjandi ørskapinum í umsitingini av almennum peningi.: *Danska uppileggingin í 1992/93 er ein annar stórir partur av orsökini. Og hann ger status: Í nútíðini má so føroyska samfelagið liva við teimum treytum, sum danir hava sett. Mín metan er tíverri tann, at politiska valdið í Føroyum ikki hevur megnað at komið sær burtur úr danska haftinum... Hóast fleiri av tølunum fyri føroyska búskapin vístu røttu gongdina í 1990-92, gjørdi danska stjórnin, við hjálp frá Figgjareftirlitinum, síni inntriv í 1992 og 1993 ... Og hann ber í bóturflaka: Í 1980-unum hendi nógv positivt, og at størsta ólukkan er, at vit ikki duga at hyggja frameftir.*

Í niðurstøðuni á síðu 123 vil hann vera við, at danska uppileggingin í 1992/93 er ein stórir partur av orsökini – uttan at definera hvussu "orsøkini" skal skiljast.

Hevur fyrrverandi lögmaður gloymt, at lands-

kassin í 1990-92 hevði eitt samlað kassaundirskot upp á 2 milliardir, sum vórðu figgjað somu ár við lántøkum í fremmandum londum, og at hesi lán (og onnur) vórðu yvirtikin av ríkiskassanum fyri at sleppa okkum undan almenna trotaviðgerð í týskum bankum?

Tann hjálpanði bróðurhondin var heppin!

At vera *veðhaldari* og *lánveitari in blanco* kostaði skattaborgaranum milliardir. Men hvagar fóru tær allar? Hvussu varð landskassin drenaður? Í nógvum førum var hetta úrslit av serkønari konsulent hjálp og sjálvbodnari likvidatið. Marsanna og Palleba, neyðaradýrini, tey høvdu onga slíka serkøna hjálp at leita til. Tey og landskassin vórðu skráðlað.

Nógv kjak hevur verið um, hví landskassin og samfelagið, hús og heim, fóru á húsagang heystið 1992. Um vit duga at lesa landskassans ársroknskapir við undirskjølum og løgtingsins lóggeving, er svarið stutt: Tí!

At fløkja ríkisblokkin, oyramerktur til almannamál, heilsu- og skúlamál, í falittbúgvíð Føroyar, soleiðis sum politikarar í fleiri ár áhaldandi hava gjørt – eitt nú við landsstýrisins propagandariti *Frá heimastýri til fullveldi* í 2000 – er burturvið. Ørskapsins kavalkada....”

14% - og hvat so?

Kanningar herfyri vístu, at føroyskar handilsvørur í meðal kostaðu

14% meira enn í Danmørk, sum annars var sagt at vera dýrasta land í Evropa.

Og síðani varð tøg.

Sera undarligt, at fólksins tænarar og verjar - politikkararnir og fakfelagsleiðarnir - einans konstateraðu fakta og so einki meira. Bert tøg.

Áttu hesir ikki - eftir at hava gjøgnumgingið kanningina - at stillað neyv krøv um hægst loyvdu prísir og mest loyvda vinning? Serliga tá talan er um neyðsynjarvørur, men kanska eisini í heila tiki?

Tí ongin ivi kann vera um, at mong - alt ov mong - hava ilt við at fáa endarnar at røkka saman - serliga einligar mammur, men eisini barnafamiljur við lágum inntøkum, og pensionistar av einum hvørjum slag.

Men annars tvinga hesu skýhøgu prísir eisini flest øll til óneyðugt at skerja livistøðið, so mono- og duopolini - uttan avmarkingar og neyðugt eftirlit - kunnu gera lukrativar avtalur, sum fólkið síðani verður noytt at liva við, tí fólkið er slept upp á fjall, og hvør einstakur má klára seg sum best.

At fáa skil á prísunum eigur at fáa fyrsta prioritet í stundini, og allar góðar kreftir eiga at samstarvað fyri at náa málunum.

Ongin ivi er um, at nógvar smáar varrar - og størri við - fara at takka tykkum, um tit - tænarar og verjar - røkja tykkara skyldur á hesum økinum, soleiðis at tað gerst meira liviligt í Føroyum, og soleiðis at einkultar sólstrálur eisini kunnu røkka teimum, ið annars liva og húsast á lívsins skuggasiðum.

Danfinnur Danbjørg